

Ryszard Rosin

Panowanie książąt opolskich w Rudzkiem w pierwszej połowie XIII W.

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F, Historia 45, 119-127

1990

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryszard ROSIN

(Łódź)

**Panowanie książąt opolskich w Rudzkim
w pierwszej połowie XIII w.**

La domination des princes d'Opole à Ruda dans la 1ère moitié du XIIIe s.

Przynależność Rudy do Kaliskiego potwierdza już bulla gnieźnieńska z 1136 r., ale przez cały XIII i XIV w. obszar ten był przedmiotem wojen i zatargów pomiędzy książętami śląskimi i władcami Wielkopolski lub królami polskimi. Pod koniec XIII w. ośrodek jego zarządu został przeniesiony do Wielunia i odtąd nazywał się kasztelanią, a następnie powiatem wieluńskim. Na początku XV w. został wraz z Ostrzeszowskiem podporządkowany pod względem administracyjno-terytorialnym na cztery stulecia Sieradzowi — jako stolicy województwa. Używane dotąd nieraz określenie „księstwo wieluńskie” — w rzeczywistości nie mające formalno-prawnych podstaw i oznaczające terytorium o różnym zasięgu granic — teraz całkowicie zanika. Upowszechnia się natomiast stosowany sporadycznie poprzednio termin „ziemia wieluńska”, lecz ma on podwójne znaczenie. Nieraz dotyczy jedynie dawnej kasztelanii wieluńskiej powiększonej o okręg (dystrykt) bolesławiecki, w innych przypadkach ponadto o powiat ostrzeszowski.¹

Piastowie wywodzący się z linii opolsko-raciborskiej władali Rudzkim-Wieluńskim trzykrotnie: pierwszy raz w pierwszej połowie XIII w.; drugi

¹ R. Rosin: *Ziemia wieluńska w XII-XVI w.*, [w:] *Studia z dziejów osadnictwa*, Łódź 1961, s. 72-75, 85; i d.: *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, red. K. Buczek, Warszawa 1963, s. 133, 146, 173-174.

raz — na początku XIV w.; trzeci raz w latach 1370–1401. Okoliczności upadku pierwszego ich panowania w Rudzkiem są na ogół dobrze znane, nie można natomiast tego powiedzieć o jego początkach.² Po śmierci w 1194 r. księcia Odonu kasztelanę tę miał dziedziczyć wraz z dzielnicami poznańską i kaliską, jego syn Władysław. Był on jednak małoletni, toteż rządy za niego najpierw sprawował aż do swojej śmierci dziad, Mieszko Stary, następnie stryj Władysław Laskonogi, panujący w dzielnicy gnieźnieńskiej, który po osiągnięciu przez bratanka lat sprawnych odmówił mu wydania jego ojcowizny. Zbrojne wystąpienie Odonica w r. 1206 skończyło się klęską; następny rok był dla niego szczęśliwszy — otrzymał Kalisz wraz z Rudą, ale z rąk Henryka Brodatego i pod warunkiem, iż zwróci mu tę dzielnicę, kiedy odzyska pozostałą część spuścizny. Umowa w tej sprawie została powtórzona i zaprzysiężona w r. 1208, według innych otrzymał już w r. 1201 od Władysława Laskonogiego drogą zamiany za Lubusz.

Poznańskie odebrał Odonic Laskonogiemu dopiero w r. 1216, Henryk zarządzał wtedy wypełnienia zobowiązań, ale spotkał się z odmową. Nie rozpoczął działań zbrojnych, tylko zwrócił się ze skargą do kurii papieskiej, a ta przyznała mu rację. Sprawa jednak upadła, gdyż w następnym roku Laskonogi zajął wszystkie ziemie bratanka, a ten udał się na wygnanie. Po powrocie do kraju w r. 1223 rozpoczął wojnę ze stryjem, lecz ostatecznie udało mu się wywalczyć jedynie niewielkie skrawki Wielkopolski nad Notecią z grodami Ujście i Nakło, toteż Henryk nie miał co od niego odbierać.

Sytuacja zmieniła się dopiero w r. 1229, kiedy Odonic z kolei przepędził stryja i został władcą całej Wielkopolski. Tymczasem do poprzednich tytułów prawnych Henryka do Kaliskiego przybył jeszcze jeden, bardzo ważny. Ótóż zmarły w r. 1231 Laskonogi zapisał mu wszystkie posiadane ziemie.

² S. Zachorowski: *Wiek XIII i panowanie Władysława Lokietka*, [w:] R. Grodecki, S. Zachorowski: *Dzieje Polski średniowiecznej*, t. I: (do roku 1333), Kraków 1926, s. 208, 214–217, 221–222, 229, 249–256; R. Grodecki: *Dzieje polityczne Śląska do r. 1299*, [w:] *Historia Śląska od najdawniejszych czasów do roku 1400*, t. I, red. S. Kutrzeba, Kraków 1933, s. 192–194, 201–202, 210–211, 214–219, 223; J. Baszkiewicz: *Powstanie zjednoczonego państwa polskiego (na przełomie XIII i XIV w.)*, Warszawa 1954, s. 48–54; K. Maleczyński: *Śląsk w okresie od połowy XII do połowy XIV w.*, [w:] *Historia Śląska*, t. I, *Do roku 1763*, pod red. K. Maleczyńskiego, cz. 1, *Do połowy XIV w.*, Wrocław 1960, s. 337, 340, 344–346, 348–352; G. Labuda: [W. Dworzaczek], *Wielkopolska w dobie rozbitcia dzielnicowego i monarchii stanowej (Od połowy XII w. do końca XV w.)*, [w:] *Dzieje Wielkopolski*, t. I, *Do połowy 1793*, pod red. J. Topolskiego, Poznań 1969, s. 289; B. Zientara: *Henryk Brodaty i jego czasy*, Warszawa 1975, s. 152–153, 195, 200–202, 211, 232–233, 239, 241–242, 247–248, 260–262, 268–270, 277, 280, 285.

Wyprawa Henryka Brodatego podjęta w r. 1233 skończyła się przegraną, ale już w następnym roku zmusił on Odonica do odstąpienia Wielkopolski aż po Wartę, ponadto grodów Santoka i Śremu położonych po prawej stronie tej rzeki. Odonic nie dawał jednak za wygraną, w r. 1235 udało się mu nawet opanować m.in. Kalisz, lecz nie odniósł rozstrzygającego zwycięstwa ani nad Henrykiem Brodatym, ani w r. 1238 nad Henrykiem Pobożnym. Do niedawna powszechnie przyjmowano, że ten ostatni, objąwszy rządy po zmarłym w r. 1238 ojcu, powiększył swoje władztwo w Wielkopolsce, a po śmierci w r. 1239 Odonica pozostawił jego synom znowu jedynie Ujście i Nakło. Ostatnio B. Zientara, nawiązując do S. Zachorowskiego i K. Jasińskiego, odrzucił stanowczo ten pogląd, twierdząc, że pomiędzy książętami wielkopolskimi a Henrykiem Pobożnym nie doszło do żadnych walk. Zatem stan posiadania Henryków w Wielkopolsce składałby się zasadniczo z ziem zajętych w r. 1234, powiększonych o kasztelanię łędzką zdobytą w 1237 r.³

Do początku lat trzydziestych XIII w. Ruda występowała — w znanych nam źródłach — jako część Kaliskiego; książęta władający tą dzielnicą sprawowali jednocześnie zwierzchność nad kasztelanią rudzką.⁴ Natomiast w r. 1238 miejscowość ta została potraktowana na równi z Kaliszem. Księżna Wiola, wdowa po Kazimierzu opolskim, na wydanym wtedy dokumencie tytułuje się *ducissa de Kalis et de Ruda*.⁵ W historiografii polskiej 2 połowy XIX w. i XX w. występują duże rozbieżności poglądów na temat okoliczności przejścia tych grodów pod panowanie Piastów opolskich.⁶ S. Smolka i B. Zientara uważają, że już w r. 1234 Henryk Brodaty oddał Kalisz i Rudę Wioli oraz jej synom Mieszkowi i Władysławowi. R. Grodecki jest zgodny co do sprawcy, ale dodaje, iż jako rekompensatę przejął on pod bezpośrednie swoje panowanie księstwo opolsko-raciborskie, datę wydarzenia przesuwając na 1237–1238 r., a za pierwotnego odbiorcę uznaje Wiolę, jej synowie mieli się stać współposiadaczami dopiero później. M. Łodyński, J. Baszkiewicz

³ Zientara: *op. cit.*, s. 284–313, 387 przyp. 18, 20–21.

⁴ R. Rosin: *Rozwój polityczno-terytorialny Łęczyckiego, Sieradzkiego i Wieluńskiego (Do przełomu XIV i XV w.)*, „Rocznik Łódzki” (dalej: RL), t. XIV (XVII), 1970, s. 290–291. J. Długosz: (*Annales seu Cronice incliti Regni Poloniae*, [vol. III–IV], ed. J. Dąbrowski, Warszawa 1973, 1975, [vol. IV], s. 243), opisując wypędzenie Odonica w r. 1217, pod błędną zresztą datą, podaje, iż utracił on wtedy Kalisz i Rudę, a zatem traktuje te miejscowości odrębnie, ale jest to podział znany mu z późniejszych źródeł, który ahistorycznie przenosi na początek XIII w.

⁵ *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski* (dalej: KDW), t. I, oprac. I. Zakrzewski, Poznań 1877, nr 214.

⁶ Starsza literatura por. Rosin: *Ziemia...*, s. 73–75; id.: *Rozwój...*, s. 290–291; Labuda: *op. cit.*, s. 293; Zientara: *op. cit.*, s. 271.

i początkowo R. Rosin przyjęli, że Kalisz i Rudę otrzymała Wiola i jej młodszy syn, Władysław w r. 1238 od Henryka Pobożnego; K. Maleczyński zgadza się z tą datą, z odbiorców wymienia jedynie Wiolę i nie wyklucza możliwości, iż nadawcą mógł być Henryk Brodaty. Natomiast G. Labuda przy omawianiu wydarzeń z r. 1243 wspomina jedynie o nadaniu Kalisza księżnie. Zupełnie odrębne stanowisko w stosunku do przedstawionych poglądów zajęła K. Pieradzka, twierdząc, że Rudę wraz z Opolem otrzymał Władysław Kazimierzowicz w r. 1246 po śmierci brata Mieszka Otylego.⁷

Do niedawna nie zwracano uwagi w omówionej tu literaturze na jeden przekaz źródłowy dotyczący przejścia Rudy pod panowanie Kazimierzowiców, a ponadto nie zawsze uwzględniano w dostateczny sposób ich status władców, którzy po śmierci ojca byli za młodzi, aby objąć samodzielne rządy. Otóż *Kronika wielkopolska* przy opisie zajmowania Rudy przez Przemysła I podaje, że władą nią: „*Wladislaus dux de Opol. filius quondam Casimiri ducis Opoliensis, qui castrum Rudense cum suo districtu sub Wladislao Odonice et suis fillis, tempore exilio eorundem occupaverat*”.⁸ Powstaje pytanie, do kogo odnosi się zaimek „qui” — do Kazimierza czy do Władysława.

Niejasną tę sprawę pogmatwał dodatkowo J. Długosz, który całe to wydarzenie opisuje dość bałamutnie, datę śmierci Kazimierza opolskiego kładzie na 1237 r., a ponadto ostatnie wydania jego dzieła różnią się istotnymi w tym zakresie szczegółami.⁹ Według tekstu opracowanego przez Ż. Paulego, Rudę miał zająć Kazimierz w okresie, kiedy synowie Odonica znajdowali się za sprawą Henryka Brodatego na wygnaniu. Wydanie przygotowane natomiast do druku pod ogólną redakcją J. Dąbrowskiego w odpowiednim miejscu w ogóle pomija Kazimierza, i w ten sposób sprawcą aneksji staje się Władysław. Obydwie wersje należy odrzucić, gdyż Kazimierz zmarł 13 maja 1229 lub 1230 r., a zatem nie mógł brać udziału w walkach o Wielkopolskę, prowadzonych w 1233–1234 r.; Władysław natomiast jeszcze w roku śmierci Brodatego, tj. 1238 r., był niepełnoletni i rządy za niego sprawowała matka — jako samodzielny władca występuje dopiero od 1243 r.¹⁰

⁷ *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, [t. IV], oprac. i komentarz K. Pieradzka, Warszawa 1974, s. 92 przyp. 4. Komentarz tej autorki zamieszczony przy tekście łacińskim (*Annales...*, [vol. IV], s. 327 przyp. 3) zawiera mniej szczegółów na ten temat.

⁸ *Kronika wielkopolska*, wyd. B. Kürbis, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, Ser. II, t. VIII, Warszawa 1970, s. 94.

⁹ J. Długosz: *Historiae Polonicae libri XII*, t. II, wyd. Ż. Pauli, [w:] *Opera omnia*, t. XI, Kraków 1873, s. 313; id.: *Annales...*, [t. IV], s. 313.

¹⁰ K. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*, t. III, *Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*, Wrocław 1977, s. 17–18, 24–29; K. Maleczyński (*op. cit.*, s. 345) uważa, że

Możliwe że wymienione sprzeczności dostrzegł M. Bielski i zainspirowały go one do wystąpienia z zupełnie nową wersją.¹¹ Według niego, Rudę opanował najstarszy Kazimierzowic, Mieszko Otyły, w okresie kiedy Henryk Brodaty zajmował Wielkopolskę, a Władysław Odonic, ojciec Przemysła i Bolesława, znajdował się na wygnaniu. Pogląd ten również jest mylny, gdyż książę ten usamodzielniał się także dopiero po śmierci Brodatego i nigdy nie władał bezpośrednio Rudą — co zostanie niżej wykazane.

Wspomniane trzy wersje znalazły częściowo odbicie w starszej literaturze.¹² A. Naruszewicz w jednym miejscu podaje, że Rudę zajął Kazimierz opolski, w innym — że zrobił to Mieszko Otyły; R. Roepell czyn ten przypisuje Władysławowi. W liczącej się literaturze z 2 połowy XIX w. i z XX w. na pierwszego z tych władców nie zwracano uwagi, dopiero R. Rosin, opierając się na *Kronice wielkopolskiej*, opowiedział się w r. 1970 za nim¹³, nie był jednak pewien daty tego wydarzenia. Opierając się ściśle na tekście *Kroniki...* sądził, iż prawdopodobnie nastąpiło to w okresie, kiedy Odonic znajdował się za granicą na wygnaniu i już po urodzeniu jego synów Przemysła i Bolesława. Nie zwrócił natomiast uwagi, że przy opisie śmierci jest on określony słowem „exsul”, który ma jedynie niewielką część Wielkopolski, mianowicie Ujście, Nakło i Śrem z przyległościami. Można przeto przyjąć, że termin *Exilium* przy relacjonowaniu wydarzeń z r. 1249 nie oznacza wygnania związanego z pobytem za granicą, lecz jedynie przepędzenie z większości ziem podległego Odonicowi władztwa.¹⁴ Pozwala to przyjąć zajęcie Rudy przez Kazimierza na połowę lat dwudziestych. Przemawia za tym przede wszystkim dokument biskupa wrocławskiego, Wawrzyńca, wystawiony w r. 1226 na prośbę i w obecności tego księcia, a poświadczony przez jego kanclerza, trzech kanoników i jednego kapelana biskupich, Jana prepozyta z Rudy, trzech kapelanów i czterech rycerzy księcia.¹⁵ Występuje tu zatem 12 osób związanych bądź z Kazimierzem

Kazimierz opolski zmarł w 1229 r., B. Zientara (*op. cit.*, s. 261, 377 przyp. 10), powołując się na W. Dziewulskiego (*Bułgarka księżną opolską*, „Sobótka”, R. XXIV, 1969, s. 164), opowiada się za rokiem 1230.

¹¹ M. Bielski: *Kronika Polski*, wyd. K.J. Turowicz, Sanok 1850, s. 297.

¹² A. Naruszewicz: *Historia narodu polskiego*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. VII, Lipsk 1837, s. 17, 127; R. Roepell: *Geschichte Polens*, Hamburg 1840, s. 455.

¹³ Rosin: *Rozwój...*, s. 290–291; id.: *Związki historyczne ziem nad górną Prosną (X–XVIII w.)*, „Nad górną Prosną”, R. I, 1971 (druk:) 1972, s. 24–25.

¹⁴ *Kronika wielkopolska...*, s. 86.

¹⁵ *Kodeks dyplomatyczny Śląska*, t. III, wyd. K. Małczyński, Wrocław 1964. Historyk ten miejscowość wymienioną przy prepozycie Janie identyfikuje z Rudą Śląską (*ibid.*, s. 233). Jest to pomyłka, tam nie było kolegiaty. Z testamentu tegoż Jana wyraźnie wynika, iż chodzi tu o Rudę koło Wielunia (por. Rosin: *Słownik...*, s. 145). Nowe

bądź z Wawrzyńcem. Jeżeli przyjmiemy, że Jan nie powinien od nich odstawać, to mógł się w ich gronie znaleźć jako prepozyt kolegiaty istniejącej w miejscowości, która podlegała księciu.

Za posiadaniem Rudy przez Piastów opolskich z odmiennego tytułu niż jej przynależność do Kaliskiego przemawiają jeszcze inne dane.¹⁶ Otóż Mieszko opolski nadaje w r. 1249 Lubnicom prawa targowe, które otrzymały już rok wcześniej od jego matki i brata. Ten ostatni natomiast wyraża zgodę, w r. 1239 na nadanie przez Mieszka wsi w Opolskiem szpitalowi Św. Ducha we Wrocławiu. Znane są także inne tego rodzaju przypadki zabezpieczenia nadań wspomnianych książąt, ale nigdy nie występują one w stosunku do miejscowości położonych w Kaliskiem; trzeba jednak zaznaczyć, iż w pierwszych latach panowania wydali oni niewiele dokumentów. Zasygnalizowane różnice terytorialne w traktowaniu nadawanych dóbr i uprawnień można tym tłumaczyć, że Kazimierzowice mieli do Opola i Rudy wspólne prawa dziedziczne po ojcu, Kaliskie otrzymał natomiast jedynie Władysław z woli któregoś z Henryków. Przedstawienie okoliczności, w jakich te trzy ziemie przeszły pod bezpośrednie panowanie młodych książąt, dostarczy dalszych argumentów przemawiających za tym poglądem.

Mieszkowi Płatonogiemu i Henrykowi Brodatemu w walkach o panowanie w Krakowie pomagali m.in. Gryfici, których odłam śląski miał swoje gniazdo w Opolskiem.¹⁷ Pojawianie się od połowy lat dwudziestych wybitnych przedstawicieli tego rodu, pochodzących z Małopolski, u boku Kazimierza, mogło być następstwem niechęci do nich Leszka Białego za udział w spisku z r. 1225, który miał zapewnić Henrykowi tron krakowski. W latach trzydziestych i czterdziestych spotykamy Gryfitów również w Rudzkiem.

Po śmierci męża księżna Wiola próbowała sama rządzić w imieniu nieletnich synów, ale dzięki poparciu dostojników opolskich, m.in. Gryfitów, jeszcze przed 31 grudnia 1231 r. opiekę nad nimi przejął Henryk Brodaty — jako najbliższy krewny po mieczu.¹⁸ Opanowanie Opola miało dla niego bardzo duże znaczenie dla utrzymania spójności i łączności pomiędzy Wrocławskiem i Małopolską.

Dotychczas zbyt mało zwracano uwagi na wystąpienie Wioli do Grzegorza IX z prośbą o objęcie protektoratu nad nią i jej synami.¹⁹ Dwa do-

ramy chronologiczne, spisanie wspomnianego testamentu podaje W. Irgang wydawca *Schlesisches Urkundenbuch*, Wien—Köln—Graz 1977, Bd. II, Nr. 281.

¹⁶ KDW, nr 214, 244; *Schlesisches...*, nr 166, 175, 243.

¹⁷ Zientara: *op. cit.*, s. 156, 201–202, 212, 243, 252, 261–262.

¹⁸ *Ibid.*, s. 261: o dacie wystawienia dokumentu w r. 1231 por. *ibid.*, s. 379 przyp. 57.

¹⁹ *Schlesisches...*, nr 50, 52; Zientara: *op. cit.*, s. 271; Rosin: *Ziemia...*, s. 73–74; id.: *Słownik...*, s. 122, 146, 149.

kumenty papieskie wystawione w grudniu 1233 r. świadczą o pozytywnym załatwieniu tej prośby. Krok księżnej wiąże B. Zientara z odsunięciem jej przez Henryka od władzy i pozbawieniem dochodów. Czy w tym przypadku nie występowały jednak inne motywy. Po nieudanej wyprawie tego księcia w r. 1233 Ostrzeszowskie aż po rzekę Niesób zajął Odonic, prawdopodobnie także Rudę, gdyż u jego boku występuje wtedy kasztelan tego grodu.²⁰ Przyczyną zwrócenia się Wioli do papieża mogło być zatem zagrożenie ze strony Odonica.

Do niedawna przyjmowano, iż Henryk Brodaty w r. 1234 przejął pod swoje panowanie wraz z całą lewobrzeżną Wielkopolską także Rudę.²¹ *Kronika wielkopolska* opisując jego zdobycze, wymienia jednak tylko ziemie: poznańską, kaliską, pyzdrską i śremską. Ponadto dokumenty dotyczące zawartego wówczas układu z Odonicem nie wspominają ani jednej miejscowości z Rudzkiego. Nie ma także śladów zwierzchności nad tym obszarem Henryka Pobożnego, któremu jeszcze w r. 1234 ojciec przekazał rządy namiestnikowskie w Wielkopolsce. Jeżeli Ruda nie należała w tym czasie do tej dzielnicy, to musiała wchodzić w skład Opolskiego. Przemawia za tym dokument z r. 1234 Henryka Brodatego wydany w Krakowie, a dotyczący zatwierdzenia transakcji majątkowej; mianowicie Klemens kasztelan ryczyński za wieś Mirów położoną koło Częstochowy i 45 grzywien otrzymał wieś Lubnice w Rudzkiem.²²

Lubnice stały się miejscem ożywionej działalności Gryfitów. Klemens — już jako kasztelan krakowski — otrzymał w r. 1238 od Wioli prawo średzkie dla wsi Lubnic oraz Konarzewa w Kaliskiem i pozwolenie na założenie w pierwszej z tych posiadłości targu według prawa średzkiego. To ostatnie uprawnienie, jak już wspomniano, przyznał mu również w następnym roku Mieszko. Klemens poległ w bitwie pod Chmielnikiem, ale przedtem ufundował klasztor cysterek w Lubnicy. W roku 1245 wdowa po nim, Raclawa, i brat Wierzbięta zrzekli się m.in. tychże Lubnic na rzecz miejscowego konwentu.²³

²⁰ Por. *Urzednicy łączycy, sieradzcy i wieluńscy XIII-XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bienia i A. Szymczakowa, pod red. A. Gąsiorowskiego, Wrocław i in. 1985, s. 146.

²¹ Rosin: *Ziemia...*, s. 73-74.

²² *Kronika wielkopolska*, s. 84-85; por. Długosz: *Annales...*, [t. III], s. 265; *Schlesisches...*, Bd. II, nr 156; Grodecki: *op. cit.*, s. 218-219. Według Zientary (*op. cit.*, s. 271, 273) nie tylko Ruda lecz także Kalisz nie podlegał Henrykowi Pobożnemu, gdyż jego ojciec zaraz po zajęciu w r. 1234 lewobrzeżnej Wielkopolski oddał te grody Wioli i jej synom.

²³ Rosin: *Ziemia...*, s. 17-18, 96, 121, 130-131; id.: *Słownik...*, s. 109-110; M. Cetwiński: *Rycerstwo śląskie do końca XIII w. Biogramy, rodowody*, Wrocław 1982, s. 39-40.

Pogląd o wydzieleniu młodym Kazimierzowicom już w r. 1234 samodzielnych dzielnic należy stanowczo odrzucić.²⁴ Według zachowanych dokumentów, Wiola w latach 1234–1236 tytułuje się nadal księżną Opola, dopiero w r. 1238 księżną Kalisza i Rudy, w 1243 dwukrotnie tylko Kalisza, od r. 1247 z powrotem księżną Opola. Henryk Brodaty w przywileju z r. 1234 dla klasztoru promonstrantów w Czarnowasach oświadcza, że sprawuje „*tutelam et gubernationem filiorum dilecti fratris nostri domini Casimiri Mesconis scilicet et Wladislawi*”, ale w dalszym tekście powołuje się jedynie na oświadczenia Wioli i Mieszka. Na dokumencie z r. 1236 kasztelana opolskiego Zbroslawa, wydanego podczas zjazdu w Groszowie, na pierwszym miejscu pośród świadków figuruje Henryk „senior”, księżna opolska Wiola i Mieszko nazwany *domicellus meus* — a zatem bez żadnego tytułu. Zupełnie pominięty jest Władysław, chociaż z potwierdzenia nadań Zbroslawa, dokonanego pomiędzy 1239 a 1243 r. przez Mieszka wynika, iż uczestniczył on w tym spotkaniu; lecz nadal był za młody, aby świadczyć lub występować w podobnym charakterze. Jeszcze podczas wiecu w r. 1238 w Bobrownikach uchodził za małoletniego.

Dokument wydany w Bobrownikach nie ma daty dziennej, a wymieniony tam książę Henryk jest bez tytułu, przyjmuje się jednak, że był to Henryk Brodaty, zmarły 19 marca 1238 r. Tytułatura używana przez Wiolę świadczy, iż wtedy sprawowała ona już władzę w Kaliszu i Rudzie w imieniu nieletniego Władysława. Ona też jest wystawcą dokumentu dla kasztelana Klemensa, a pośród świadczących dostojników kaliskich, wrocławskich i opolskich występuje także kasztelan z Rudy, Bronisz. W zachowanych źródłach jako samodzielny władca, książę Kalisza, pojawia się Władysław w 1243 r. Niedługo nacieszył się jednak tym panowaniem. W roku 1244 utracił na rzecz Przemysła I i Bolesława Pobożnego Kalisz, a w r. 1249 Rudę, ale wtedy był już od śmierci Mieszka w r. 1246 władcą Opola.²⁵

Nie można przypuszczać, aby znacznie starszemu od niego Mieszkowi Otyłemu przydzielono później odrębną dzielnicę. Toteż chociaż najwcześniej w źródłach pojawia się on z tytułem księcia Opola w 1239 r., można przyjąć, iż od 1237 — początku 1238 r. sprawował tam władzę. Panowanie Mieszka nigdy jednak nie rozciągało się na Kaliskie.²⁶

²⁴ *Schlesisches...*, nr 52, 80, 105, 120, 175, 243, 244, 328, 340; KDW, nr 214; Jasiński: *op. cit.*, s. 27.

²⁵ *Schlesisches...*, nr 156, 244; Grodecki: *op. cit.*, s. 236; Rosin: *Ziemia...*, s. 75; Cetwiński: *op. cit.*, s. 46.

²⁶ *Schlesisches...*, nr 158, 165, 166.

R É S U M É

La châtelainie de Ruda, nommée plus tard de Wieluń, depuis le XVe s. appartenait à la Grande-Pologne, mais au XIIIe et XIVe s. se trouvait trois fois dominée par la famille des Piasts d'Opole. Il y a des avis très divers pour ce qui est du début de cette domination. D'après certains historiens, en 1234 Ruda et Kalisz ont été transmises par Henri Barbu, prince de Wroclaw, à la duchesse Viola, veuve de Casimir d'Opole, et à ses fils. D'après d'autres cet événement avait lieu soit en 1237 soit au début de 1238. Selon d'autres encore, c'était Henri Pieux, fils de Henri Barbu qui en 1238, après la mort de son père a légué la ville. Par contre, certaines sources et la littérature plus vieille nous font part de Casimir d'Opole ou de l'un de ses fils — Mieszko Obèse ou Ladislas, qui se sont emparés de Ruda.

Un fragment inconnu de la *Chronique de la Grande-Pologne* nous révèle, à ce qu'il paraît, la chronologie de cette domination. En 1226 à peu près, c'était Casimir d'Opole qui avait occupé Ruda. A sa mort, la princesse Viola, au nom de ses fils mineurs, lui a succédé, mais déjà en 1231 elle a perdu son autorité et reçu un tuteur — Henri Barbu qui exerçait son pouvoir à Opole et à Ruda. Après son échec en 1233 Ladislas Odonic gouvernait la ville. Une année plus tard, Henri Barbu a reconquis Ruda et, mieux encore, a conquis la Grande-Pologne jusqu'à la rivière Warta. Vers la fin de sa vie, il a donné Opole à Casimir, fils aîné de Mieszko Obèse; à son frère cadet, Ladislas il a offert Ruda et Kalisz. Puisque Ladislas était toujours mineur, sa mère le remplaçait. Depuis 1243, Ladislas d'Opole prend un titre de souverain autonome, pourtant il perd sa domination sur Kalisz (1244) et Ruda (1249). Après la mort de son frère, il lui succède et depuis 1246 gouverne à Opole.